

**„ANYU, TINA A SZERELMED?”
GYERMEKET NEVELŐ AZONOS NEMŰ PÁROK ÉS
AZ IDENTITÁS VÁLLALÁSA**

Béres-Deák Rita

Bevezetés

A meleg egyenjogúságáért folytatott küzdelemben a gyereknevelés tűnik a legvitatottabb pontnak mind a törvény előtti egyenjogúság, mind a társadalmi elfogadottság terén. Magyarországon például a bejegyzett azonos nemű élettársak csaknem a házasságokkal egyenlő jogokat élveznek – kivéve a közös örökbefogadáshoz, a partner gyermekének örökbefogadásához,¹ valamint lesbikus párok esetében a mesterséges megtermékenyítéshez való jogot. Férjezetlen nők számára a mesterséges megtermékenyítés lehetősége csak néhány éve áll fenn, az anya partnere azonban ilyenkor sem rendelkezik semmilyen joggal a gyerek fölött. Gyermekelhelyezési perekben az egyik fél homoszexualitása gyakran vezet a felügyeleti jog elvesztéséhez. Ezekben a korlátozásokban is manifesztálódnak a sokak által osztott aggodalmak: attól tartanak, hogy a meleg szülők gyerekei pszichésen sérültek és/vagy homoszexuálisok lesznek, nem lesz megfelelő apa- illetve anyaképük, illetve atrocitások érik majd őket az iskolában családjuk mássága miatt (Clarke, 2000, 273).

Mindezek az érvek rendszerint úgy hangzanak el, mintha egy nemkívánatos jövőbeni fejleményt kellene megakadályozni. Gyereket nevelő meleg és lesbikus párok azonban már régóta vannak, noha Nyugaton is csak a '60-as, '70-es évek meleg felszabadító mozgalmi hatására váltak láthatóvá. Becslések szerint az Egyesült Államokban 1-5 millió lesbikus anya és 1-3 millió meleg apa 4-14 millió gyermeket nevel (Lambert, 2008, 45). Ausztrál felmérések szerint a lesbikusok 20%-ának van gyereke és további 40% tervez gyereket a közeljövőben (Du Chesne-Bradley, 2007, 25). Amerikában jelentős piaca van a lesbikus vagy meleg szülőket megcélzó gyereknevelési kézikönyveknek, 2009-ben pedig megalakult a NELFA, az LMBT² családok szervezeteinek nemzetközi ernyőszervezete.

Magyarországon az azonos nemű párok gyerekvállalásáról a közelmúltig nem sok szó esett. Ez köszönhető a melegséggel kapcsolatos sztereotip elképzeléseknek,

---

¹ Egy 2009-es törvényjavaslat értelmében ez lehetséges lenne a bejegyzés nélkül együtt élő, ám nem a bejegyzett élettársak számára. Ez a törvény azonban még nem lépett hatályba.

² Lesbikus, meleg, biszexuális és transznemű.

valamint annak, hogy maguk a meleg szülők sem szívesen lépnek nyilvánosság elé, nehogy gyermekeiknek baja legyen belőle. Sok más országtól eltérően nálunk nincs külön egyesülete a meleg és leszbikus szülőknek, mindössze virtuális közegek léteznek: a www.melegapa.hu honlap, az Inter Alia egyesület LMBT családokkal foglalkozó blogja, illetve egy internetes levelezőlista olyan leszbikus pároknak, akik mesterséges megtermékenyítéssel vállaltak gyereket. Az utóbbi időben azonban több újságcikk született a témában, a Labrisz Leszbikus Egyesület, illetve a Szimpozion Egyesület beszélgetései is többször fókuszáltak a gyermeknevelésre. A meleg szülők nálunk is egyre láthatóbbá válnak, szisztematikus kutatás azonban még nem született róluk.

Jelen tanulmány alapját egy antropológiai kutatás képezi, amelyet az együttélő azonos nemű párok és családjuk kapcsolatáról folytatok. Mint a témából sejthető, nem elsősorban a gyermeknevelésre fókuszálok, ám gyermeket nevelő pároknál óhatatlanul ez is előkerül, hiszen gyakran a gyerekekhez való viszonyon mérhető le az elfogadás mértéke. Eddigi mintámban négy leszbikus és egy meleg pár van, akik közösen gyerekeket nevelnek/neveltek: ezek két leszbikus párnál mesterséges megtermékenyítéssel, a másik három esetben korábbi heteroszexuális házasságból születtek. Felhasználtam továbbá néhány interjút egy korábbi kutatásomból, amely a leszbikusok önvállalásával és identitásuk külső általi megjelenítésével foglalkozik, és amelyben szintén több leszbikus édesanya vett részt (Béres-Deák, 2007). Mindkét kutatás félig strukturált mélyinterjúkra épül; az adatközlőket az általuk választott álneveken említem, a további személy- és földrajzi neveket pedig kihagytam vagy megváltoztattam. Az interjúk mellett felhasználtam a fent említett beszélgetőcsoportokban résztvevő megfigyelésen alapuló jegyzeteimet, más meleg és leszbikus szülőkkel történt kötetlen beszélgetéseimet, valamint internetes forrásokat is.

Nemzetközi kutatások

A meleg és leszbikus szülőkkel kapcsolatos első kutatások az 1970-es években kezdődtek. Fókuszukban rendszerint az a kérdés állt, mennyiben befolyásolja a szülő homoszexualitása a gyermek mentális egészségét, szexuális orientációját, illetve kortárs csoportba való beilleszkedését. Ez a témaválasztás tükrözi azokat a szempontokat, amelyeket leggyakrabban felhoznak gyermekfelügyeleti perekben annak indoklására, miért nem a homoszexuális szülőnek ítélik a gyereket. A kutatások a párban vagy egyedül élő homoszexuális (rendszerint leszbikus) szülőket egyedülálló anyákból álló kontrollcsoporttal hasonlították össze.

Az összehasonlító vizsgálatok nem erősítették meg a gyámügyi hatóságok által gyakran hangoztatott sztereotípiákat. Patterson például a leszbikus anyák pszichológiai alkalmasságát és gyermeknevelési készségeit vizsgálta, és nem talált eltéréseket a heteroszexuális kontrollcsoporthoz képest (Patterson, 1995 és Patterson, 2000). Golombok és Tasker megállapította, hogy a leszbikus szülőkkel felnőtt gyermekek nem válnak nagyobb arányban homoszexuálissá (Tasker–Golombok, 1995). Flaks és társai a leszbikus párok mesterséges megtermékenyítéssel született gyer-

mekeinek beilleszkedését és szüleikkel való viszonyát vizsgálva szintén nem talált eltéréseket a heteroszexuális családban felnőtt gyermekekhez képest (Flaks et al., 1995). A különbségek, ahol jelentkeztek, jellemzően a homoszexuális szülők javára szóltak: a leszbikus szülők egyenlőbben osztották el a házimunkát egymás között, és a leszbikus „mostohaanya” többet foglalkozott a gyerekekkel, mint a mostoha-, sőt vér szerinti apák (Stacey–Biblarz, 2001, 171). A gyermeket nevelő férfipároknál azt találták, hogy a hagyományos fegyelmező apaszerep helyett egyik vagy mindkét apa egy gondoskodóbb, hagyományosan anyára jellemző szerepet vett fel; ezek a párok is a heteroszexuálisoknál egyenlőbben osztották meg a házimunkát, és mind a heteroszexuális, mind a leszbikus pároknál ritkábban alkalmaztak testi fenyítést (Biblarz–Stacey, 2010, 12). Az elvált leszbikus anyák gyerekei nagyobb arányban tartották a kapcsolatot apjukkal, illetve más felnőtt férfiakkal, mint az elvált heteroszexuális anyák gyerekei (Lambert, 2005, 47). A mesterséges megtermékenyítéssel fogant gyerekeknek a leszbikus szülők nagyobb arányban mondták el születésük körülményeit, mint az ugyanezt a módszert igénybe vett heteroszexuális párok (Golombok, 1997).

Nanette Gartrell és Henny Bos 1986-tól folytatnak longitudinális vizsgálatot önkéntesen résztvevő anyákkal és gyerekeikkel interjúk és kérdőívek formájában. A legutóbb közölt, 17 éves kamaszokkal végzett vizsgálat eredményei szerint a leszbikus anyák által felnevelt gyerekek igen hasonló pontszámot értek el a fejlődési és viselkedési teszteken, mint a heteroszexuális szülők által nevelt fiatalok, sőt: az eredmények arra utalnak, hogy a gyerekek iskolai teljesítménye jobb, a társas problémák, agresszió, antiszociális viselkedés megjelenése pedig szignifikánsan alacsonyabb volt, mint a nagymintában szereplő kortársaiknál. A kamaszok 41 százaléka számolt be viszont valamiféle őt ért diszkriminációról, amely azzal volt összefüggésben, hogy azonos nemű szülők nevelik. (Gartrell – Bos, 2010)

Természetesen ezeket a kutatásokat gyakran vádolták elfogultsággal. Stacey és Biblarz beismeri, hogy az ilyen vizsgálatok nem teljesen semlegesek – nem is lehetnek azok, hiszen az előítéletek és az intézményesített diszkrimináció nyilvánvalóan befolyásolja a gyereket nevelő azonos nemű párok életét (Stacey–Biblarz, 2001, 160). Ugyanakkor olyan módszertani kifogások is felmerültek, amelyek a kutatók sztereotípiáiból adódhatnak. Ha például a gyereket nevelő leszbikusokat – akár egyedülállóak, akár párban élnek – egyedülálló heteroszexuális anyákkal hasonlítják össze, figyelmen kívül hagyják azt, hogy a szülők száma is befolyásolja a gyermek fejlődését (Patterson, 2005, 5).

Másfelől eleve heteroszexista³ az a megközelítés, amikor a meleg és leszbikus szülőket heteroszexuális családokhoz hasonlítják, és az azoktól való eltéréseket automatikusan problémának tekintik (Stacey–Biblarz, 2001, 162). A fent említett összehasonlító kutatásokat azért is kritizálták, mert jellemzően fehér, középosztálybeli, iskolázott alanyokat vizsgáltak, noha ez betudható olyan tényezőknek is, mint

---

³ Heteroszexizmus: az az elképzelés, hogy a heteroszexualitás magasabb rendű, mint a többi szexuális orientáció, és ezért ez tekintendő alapnak.